

Kaján László

(1924-2015)

Összeállításunkkal a Fővárosi Pedagógiai Intézet leghosszabb ideig regnáló igazgatója, a tavaly elhunyt Kaján László munkásságának szeretnénk emléket állítani. Amikor az FPI történetéről szólunk, nem célunk az intézmény múltjának napjainkig tartó áttekintése. A teljesség igénye nélkül és csak az ezredfordulóig idézünk fel olyan töredékeket, eseményeket az intézet gazdag történetéből, melyek a mai olvasó számára is tanulságokkal szolgálhatnak. Az összeállítás második részében egy régi beosztott, munkatárs személyes hangú emlékezését közöljük.

Szilágyi Imréné Töredékek a Fővárosi Pedagógiai Intézet történetéből¹

„Historia est magistra vitae” – a történelem az élet tanítómestere. Ez volt az első mondat, amit gimnazistaként az első latinórán Rácz tanár úrtól megtanultunk. Életre szóló tanulságnak szánta, melynek igazsága korunk előrehaladtával bizonyítást is nyert; elég, ha csak a történelmi vagy a nagy családregények olvasmányélményeire hivatkozom. A történet, a szereplők jellemének alakulása, az eseményeket alakító tényezők összjátéka megannyi tanulsággal szolgálja életünk, személyiségünk formálódásá-

hoz, élethelyzeteink értékeléséhez, konfliktusaink, kudarcaink és sikereink egészséges elviseléséhez.

A nevelés története ugyanígy gazdag tapasztalatok kincsestára, ám ebből – úgy tűnik – az oktatásügy felelősei napjainkban kevésbé töltekeznek. Sokat gondolok erre az átgondolatlan, nemegyszer a hozzáértést is nélkülöző ötletszerű döntések és az általuk keltett tiltakozások nyugtalan világában. Pedig nem is kellene messzire visszanyúlniuk. A magyar nevelés közel-múltbeli példái, mint amilyen a nemrég 100. születésnapját megért Fővárosi Pedagógiai Intézet története, fontos mának szóló üzenetek hordozói. Mi volt a titka az FPI hosszú fennmaradásának? Hogyan volt lehetséges, hogy még a nehéz időkben, a sokféle hátráltató tényező dacára is, bár sokszor csak erősen beszűkült mozgástérben, megőrizte eredeti funkcióját és azokat az értékeket, amelyekért alapítói létrehozták?

AZ INTÉZET SZÜLETÉSE

A 20. század elején meglehetősen gyenge lábakon állt, sok nehézséggel küzdött és igen alacsony hatékonysággal működött a fővárosban az állami oktatás.

Bárczy István, a kiváló, felvilágosult és **az oktatásügy iránt mélyen elkötelezett polgármester** felismerte az oktatás alapozó szakaszának jelentőségét és a tanítók kép-

¹ Kaján László közel negyedszázadon át, 1966-1990-ig volt a Fővárosi Pedagógiai Intézet igazgatója.

zettségének szerepét a minőség javításában, valamint azt a tényt, hogy a budapesti gyerekeknek a másutt élőkhöz képest sajátos tudásra van szükségük, és ezért másképpen is kell tanítani őket ahhoz, hogy a város gyarapodását szolgáló, hasznos polgárok-ká válhassanak. Az állami oktatás helyzetének javítását három feltétel teljesülésében látta: **az intézményhálózat fejlesztésében,**

a főváros sajátosságaihoz igazodó **helyi tanterv kidolgozásában** és bevezetésében, valamint **a pedagógusok szakmai (pedagógiai, pszichológiai, módszertani) felkészültségének korszerűsítésében** és gondozásában.

A polgármester az oktatásügy felemelését célzó tervei megvalósításához **szabad kezet kapott** a fővárosi közgyűléstől. Így került sor alapos előkészítés után, 1912-ben a pedagógusok szakmai továbbképzését szolgáló korszerű intézmény, a **Fővárosi Pedagógiai Szeminárium** megnyitására.² Létezősültségét bizonyítja, hogy már az első évben 1089 fő jelentkezett a tanfolyamokra. A képzési program középpontjában a kezdő tanítók álltak, de voltak tudományos előadások, idegen nyelvi képzés, valamint a technika, az ének-zene tanítására és a művészeti foglalkozásokra felkészítő módszertani tanfolyamok is. Az elméleti képzést pedagógiai, pszichológiai és igen korszerűen felszerelt fizika **laboratóriumi gyakorlatok** egészítették ki, a hatékony oktatási módszerek bemutatása, valamint a hallgatók tanítási gyakorlata pedig a szeminárium **gyakor-**

lóiskolájában folyt, s egy gyorsan fejlődő hatalmas **könyvtár** is a rendelkezésükre állt.

Bárczy István már 1904-ben – vagyis

még polgármestersége előtt, egy évvel az új központi tanterveket is megelőzve – közoktatásügyi szakértőként vitára bocsátott egy több elemében ma is korszerűnek tekinthető **helyi tantervi**

tervezetet, amit később kipróbálás után (!), az iskolák és a **tanítók véleménye alapján módosítva** (!) 1913-ban vezettek be a főváros alapfokú állami iskoláiban.³

NYUGTALAN ESZTENDŐK

A 2. világháborút megelőzően közel 30 éven át kiegyensúlyozott, magas minőségű továbbképző, oktatást támogató és fejlesztő munka folyt a szemináriumban, kiteljesítve az alapítói szándékot. 1945 után azonban nehéz évek következtek.

Az intézmény **nevét, szerepét és**

szervezetét sűrűn és **ötletszerűen változtaták**. Eredeti funkciójában a mozgásteret beszűkült, az éppen aktuális fenntartó elsősorban közoktatás-politikai céljainak alárendelve szabta meg feladatait és tevékenysége tartalmát.

Tanulságos a gyakori név- és funkcióváltozások sora, mert jól példázza, hogy a politikai akarat, felszámolva az intézményi önállóságot, koncepciótlan intézkedéseivel miként teszi tönkre a szakmaiságot, zavarja

a budapesti gyerekeknek a másutt élőkhöz képest sajátos tudásra van szükségük

a gyakori név- és funkcióváltozások sora jól példázza, hogy a politikai akarat miként teszi tönkre a szakmaiságot

² Csillag Ferenc: Életutak. Weszely Ödön. In: Balogh László (2002, szerk.): *90 éves a Fővárosi Pedagógiai Intézet. Emlékkönyv 1912-2002*. Fővárosi Pedagógiai Intézet. Budapest, 10. o.

³ Hunyadi Zoltán: Mozaikok az intézet történetéből. u.o. 82. o.

össze egy tiszta profilú, oktatást támogató szervezet működését és értékrendjét. Az

alábbiakban összefoglaltuk 12 év név- és profilváltozásait:

	Az intézmény neve	Profilja
1945	<i>Székesfővárosi Neveléstudományi Intézet</i>	Továbbképzés, a főváros oktatáspolitikájához kapcsolódó javaslatok megfogalmazása.
1949	(ismét) <i>Fővárosi Pedagógiai Szeminárium</i>	Az oktatásüggyel kapcsolatos hivatali munka: rendeletek és polgármesteri intézkedések előkészítése áll a tevékenység középpontjában.
1950	<i>Fővárosi Pedagógiai Intézet</i>	Vizsgaköteles továbbképzések szervezése, oktatókérdések képzése, átképzés, adat- és vélemény szolgáltatás, tájékoztatás a szovjet pedagógiáról, valamint film, dia, könyvek, folyóiratok kölcsönzése.
1951	<i>Budapesti Pedagógus Továbbképző Intézet</i>	Tantárgyi, pedagógiai és marxizmus-leninizmus tanszékek irányítják a továbbképzéseket, elemzik a pedagógiai munkát, terjesztik a szovjet pedagógia eredményeit és módszereit, módszertani publikációkat készítenek elő.
1957	(ismét) <i>Fővárosi Pedagógiai Szeminárium</i>	Ismét középpontba kerül a tanítás gyakorlata. Szaktárgyanként szerveződő továbbképzéseket tartanak. A Kultúrpolitikai Akadémia komplex továbbképzéseket kínál: munkaközösség-vezetőket, gyermekfelügyelőket, gyermekotthoni, ifjúságvédelmi és gyámügyi szakembereket készítenek fel speciális feladataik ellátására. Szaktanárokat is képeznek az ének-zene és a gyakorlati foglalkozás tanításához. Az Apáczai Csere János Szabadegyetem keretében tudományos előadások zajlanak.

A szeminárium felsőoktatási státuszban működött, azonban egy 1962-es kormányrendelet értelmében elvesztette a felsőoktatási jogosultságát, így **veszélybe került az intézmény fennmaradása**. Eközben új tantervek és tankönyvek léptek életbe; a bevezetés előkészítéséhez igen nagy szükség volt a pedagógusok szakmai tájékoztatására, az új tartalmak és módszertani elképzelések ismertetésére, az iskoláknak az új tartalmi szabályozás beindításában történő támogatására.

Ezért a főváros egy elegáns „huszárvágással” **gyors mentőakciót indított**. A Fővárosi Tanács, az intézet munkatársainak szakmai magját megtartva, egy kisebb létszámú *Szakfelügyeleti és Továbbképzési Csoportot* hozott létre, és azt beemelte a saját szervezetébe, a továbbképzéseket pedig kihelyezte a kerületekhez. A következő

lépésben a Fazekas Mihály Gimnáziumot gyakorlóiskolai státuszba emelte, majd összevonta a gyakorló általános iskolával. Így született meg a Fazekas Mihály Fővárosi Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium. Egy évvel később, 1963-ban azután a szakfelügyeleti és továbbképzési csoportot (SZTCS) közös igazgatás alá vonta az iskolával, majd nemsokára – feladatbővítésre hivatkozva – kiemelte azt az iskola szervezetéből, és önálló igazgatás alá helyezte. A „műtét sikerült”, újra lett a fővárosnak pedagógiai intézete! Bizonyítva, hogy kellő motiváltsággal, hozzáértéssel és elkötelezettséggel még a kilátástalannak látszó helyzetekre is lehet megoldást találni, és **helyben kivédhetők** a hátrányos helyzetet előidéző **központi döntések káros következményei**.

Ez az intézetmentő akció létfontosságú volt az egyre nagyobb kihívásokkal szembeesülő fővárosi oktatásirányítás szakmai hátterének biztosításához a '60-as évek változásokkal és feszültségekkel terhes világában. Ahogy Kelemen Elemér a 100 éves FPI-t köszöntő tanulmányában az időszak klímáját és folyamatait elemezve megjegyzi, az intézet szervezeti felépítése és sokrétű tevékenysége **példaként szolgált az országszerte megalakuló, helyüket és szerepüket kereső megyei továbbképzési kabineteknek.**⁴ (Az intézmény 1970-től ismét *Fővárosi Pedagógiai Intézet* lett, és még az új évezred legelején is ezen a néven folytatta tevékenységét.)⁵

ARANYKOR

Az intézet első harminc évének kiegyensúlyozott, magas minőségű továbbképző tevékenységét, ahogy a fentiekben láttuk, a második világháború derékba törte. Húsz évnek kellett eltelnie, amíg működése ismét felszálló ágba került, és visszatérhetett ahhoz a funkciójához, amiért annak idején létrehozták. A múlt század '60-as éveinek közepétől elsődleges feladata ismét a fővárosi iskolák pedagógiai tevékenységének támogatása lett, s egyre szélesedő szolgáltatásaival a pedagógusok szakmai továbbképzésének meghatározó tényezőjévé vált.

Mivel az 1966-ban **önállóságot kapott intézmény** feladatait a fenntartó erősen megnövelte, jelentős szervezetfejlesztés vált szükségessé. Kaján László ekkor kapta a

vezetői megbízását. Az új igazgatóra hatalmas munka várt, mely felért egy második intézményalapítással. Személyében azonban olyan **nagy műveltségű, kiváló pedagógiai szemléletű, innovatív és kreatív vezető** került az intézet élére, aki élvezve a fenntartó bizalmát, nagy **szakmai önállósággal és hatékonysággal** végezhette munkáját. Hamarosan nagy tekintélyt szerzett magának és az általa irányított intézménynek. Nyugdíjba vonulásáig – közel negyedszázadon át – állandóságot, biztonságot és kiváló feltételeket teremtett ahhoz, hogy a pedagógiai intézet a legjobb hagyományait is megőrizve megfelelhessen a kor kihívásainak, és a főváros oktatásfejlesztő törekvéseinek központi szereplőjévé váljon.

Ezekben az években két fontos tendencia határozta meg az intézet tartalmi munkáját: a továbbképzések rendszerének és módszertanának megújítása, valamint az iskolafelügyeleti rendszer új alapokra

helyezésével az iskolai hatékonyság támogatása.

Az intézetvezető tevékenységét **szerteágazó és sokrétű elvárásrendszer** határozta meg. Az ő feladata volt például a kerületekben működő

felügyeleti és továbbképzési munka koordinálása, amihez szakterületenként fel kellett térképezni a hatékonyságot fékező problémákat. Így komoly helyzetelemzésekre épülő szakanyagok készültek a pedagógiai gyakorlat fejlesztésre váró területeiről és szakmai feladatairól. Ez jól hasznosult azután az intézet folyamatosan bővülő és korszerűsödő továbbképzési kínálatának és tartalmának – például a komplex szemináriumok, szakmai módszertani és speciális

az új igazgatóra hatalmas munka várt, mely felért egy második intézményalapítással

⁴ Kelemen Elemér (2012): A megyei pedagógiai intézetek „hőskora”. Adalékok az 1960-70-es évek hazai oktatáspolitikájához. *Budapesti Nevelő*. XLVIII. 1-2. sz.

⁵ Csillag Ferenc: Az intézet története. www.fppti.hu/intezetrol/intezettortenete/tortenet.html?pagenum8

tanfolyamok, óvodai, iskolai vezetőképzés, távoktatási programok – kialakításában. Olyan kérdések kerültek a figyelem középpontjába, mint a módszertani kultúra fejlesztése, az intézményvezetés korszerűsítése, a szociológiai kutatások hasznosítása a nevelésben.

Új területek felé is nyitott a pedagógiai támogatás, így került a feladatok sorába a szakosított tantervű oktatás ellenőrzése, a zeneiskolák gondozása, a szakmunkásképzés segítése, az írásbeli érettségi vizsgák és tanulmányi versenyek szervezése, a nevelési tanácsadói hálózat kiépülésének szakmai támogatása, az iskolaérett-ségi vizsgálatok rendszerének beindítása, az oktatás-technikai fejlesztések vagy az intézmények korszerű szemléltetőeszközökkel való ellátásának megszervezése.

A vezető felügyelők figyelemmel követték a módszertani kísérletek folyamatait és eredményességét, véleményezték a pedagógiai újítások létjogosultságát és bevezethetőségét. A főváros érdemi munkát várt az intézettől olyan közoktatáspolitikai döntések előkészítésében, mint az óvodai és a gyógypedagógiai hálózat, valamint a napközi-otthonos ellátás fejlesztése, az iskolaotthonos szervezeti forma, a klub-napközik vagy a korrekciós osztályok bevezetése és működtetésük megszervezése, a fővárosi tantárgyi mérések előkészítése stb. Az intézet adta a szakmai háttérrel Mezei Gyula híres, 1980 és 1985 között zajló fővárosi felügyeleti kísérletéhez, melynek tapasztalataiból később, a felügyelet szaktanácsadássá alakításának folyamata során sokat merítettek.⁶

Természetesen az intézet ebben az időszakban sem függetleníthette magát sem az oktatáspolitikától, sem a korszak ideológiai elvárásaitól. Az '50-es évektől a pedagógus-társadalom világnézeti „átgyúrását” kötelező és szigorú szervezeti és tartalmi előírások szabályozták. Az átnevelés kezdetben nevelőtestületi értekezleteken, konferenciákon folyt, melyek elmulasztása a munkaviszony megszüntetésének kockázatával járt. Később, a '60-as évektől az oktatási kormányzat új országos ideológiai továbbképzési rendszert vezetett be, egymásra épülő alap- és továbbképző tanfolyamok-

kal, beszámolási, illetve vizsgázási kötelezettséggel. Ezeknek a továbbképző tanfolyamoknak a keretében hozták létre létre a *Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem* pedagógus tagozatát, melynek működtetése 1963-tól a rendszerváltásig az intézet

feladatkörébe került. Ez a képzési rendszer nemcsak érzelmi okokból, hanem kötelezősége és időigényessége okán is rendkívüli megterhelést jelentett a pedagógusoknak, de tömegességénél fogva a képzést végző intézménynek is. A csapdahelyzetet az intézet humánus szemlélettel és kollegiális szellemiséggel oldotta. Kitalálta a komplex továbbképzést, melynek gyakorlati szemináriumai a szakmai kérdések mellett elvileg beépültek ideológiai témák is, s ezzel kiváltotta a korábbi ideológiai képzési formákat.

Ilyen „kis” cselszövegek pedagógiai kérdésekben is előkerültek. Például amikor a fővárosi iskola felügyelet ellenőrzési szerepének visszaszorítását és fejlesztő

---

az intézet ebben az időszakban sem függetleníthette magát sem az oktatáspolitikától, sem a korszak ideológiai elvárásaitól

---

⁶ A felügyeleti kísérlet célja a felügyelet szerepének és módszertanának fejlesztése volt. A koncepcióból két előremutató elemet érdemes kiemelni: részint azt, hogy olyan feltételeket kell teremteni az ellenőrzés folyamatához, hogy a felügyelet segítő szereppel kapcsolódhasson be az iskola pedagógiai folyamataiba. Részint pedig azt, hogy az ellenőrzés folyamatába be kell vonni az érintetteket, érdekeltté kell tenni őket szakmai fejlődésükben. Itt jelent meg először az önértékelés gondolata.

szerepének erősítését célzó új működési rendszert a *Minisztertanács Hivatala* törvényellenesnek nyilvánította és betiltotta. Két évvel később az intézet egy olyan új modellel állt elő, amelyikben a szakfelügyelet mégiscsak a pedagógiai intézet égisze alatt, segítő szerepben, nem pedig a Hivatal fennhatósága alatt tevékenykedett a fővárosban. A Hivatal ugyan továbbra sem értett egyet, ám beadta a derekát. (Megjegyezzük, a koncepciót az élet igazolta: ezt a gyakorlatot, mint működő modellt, a megyék előbb-utóbb mind átvették.)

Emlékezetes esetként tartotta számon az intézeti „legendárium” azt az esetet is, amikor Kaján László szilárd baloldali elkötelezettsége ellenére nem kért engedélyt: munkát és publikációs lehetőséget adott a rendszer által üldözött kiváló szociológusoknak, akiket az intézet történetében rendkívül fontos, úttörő újításnak számító nevelésszociológiai kutatások folytatására szerződtetett. Igaz, ez utóbbi eset „vesséssel” végződött. Hosszas küzdelem és ellenállás ellenére, végül a belügy ezt a tevékenységet betiltotta.

Talán ezek a példák is rávilágítanak arra, hogy nem volt egyszerű az adott társadalmi-politikai erőterben az intézetnek szakmaiságát megőrizve talpon maradni, ugyanakkor érthetővé teszik az oktatásirányítás országos szerveinek az intézet iránti gyanakvását, újító törekvéseivel szembeni ellenérzését, nemegyszer elzárkózását. Az igazsághoz tartozik, hogy ezt a feszült viszonyt, mely mindkét fél számára hátrányt jelentett, az intézet oldaláról sem sikerült oldani. Ennek ellenére az intézet akkori munkatársai békésnek és alkotást ösztönzőnek ítélik ezt az időszakot, szakmai küzdelmeikre se keserűséggel emlékez-

nek, és munkájuk mérlegét a sikerek felé billenőnek értékelik. Meggyőződésünk, hogy ez a kedvező helyzet nem önmagától, nem véletlenül alakulhatott ki. Így, távolról visszatekintve már bátran mondhatjuk, hogy mindez több feltétel tudatosan is irányított együttállásából következett.

Elsőként **az intézményvezetőnek a fenntartóval**, elsősorban Mezei Gyula művelődésügyért felelős főosztályvezetővel **való munkakapcsolatát** kell kiemelnünk. Ezt kezdettől szoros együttműködés, együttgondolkodás és hasonló szakmai irányultság jellemezte. Így nyerhette el az intézet az egyetértést, az erkölcsi és a biztonságos működés feltételeit biztosító anyagi támogatást kötelező feladatai jó színvonalú teljesítéséhez és innovatív törekvései megvalósításához. Ez a kapcsolat persze nemcsak előnyökkel járt.

---

az intézet akkori munkatársai békésnek és alkotást ösztönzőnek ítélik ezt az időszakot

---

Az intézet és a fővárosi oktatásirányítás együttműködését nem szabályozták elvekre épülő megállapodások, így ez az idők során túlságosan is személyfüggővé vált, csapdahelyzeteket teremtett és éles vitákat is generált a fenntartó és az intézet között.

Egy intézmény működőképességének másik fontos feltétele a célirányos **szervezetfejlesztés** és a **munkatársak gondos kiválasztása**. A feladatok fenti, teljesség igénye nélküli felsorolásából is látható, hogy itt kiváló szakemberekre, és ha kellett, csapatmunkára is szükség volt. Az intézet pedagógiai munkatársi közössége, a vezetőfelügyelők, később vezető tanácsadók nem önjelöltekből, „ejtőernyősökből”, protekciókból verbuválódtak. Kaján László különös gonddal választotta ki mind a helyetteseit, mind pedig az intézeti testület tagjait. Magasra tette a belépés feltétele az adott szakterület eredményes művelése, szakmai körökben

ismert és elismert pedagógiai tevékenység, publikációk, innovatív hajlandóság és nem utolsósorban a jó személyes kvalitások.

Így különösen nagy szakmai elismerésnek számított, ha valaki az intézet munkatársa lehetett. Közös cél tartotta egybe a testületet: **kiváló oktatást a fővárosnak!**

Az intézetben lendületes, pezsgő szakmai közélet zajlott. Ennek tápláló forrása egy újabb feltétel: a **demokratikus intézményvezetés** volt. Kaján László nagy szabadságot engedett, ugyanakkor magas szintű feladatteljesítést várt el munkatársaitól. A hazai iskolarendszer eredményességének és hibáinak pontos ismerete, tájékozottsága a kutatás-fejlesztés területén, valamint a külföldi szakirodalomban hozzásegítette, hogy jól eligazodjon az oktatásügy szövevényes világában. Így érdemben tudott segítséget adni a különböző szakterületek gondozóinak. Ösztönözte és támogatta az innovatív törekvéseket, de mindig megmaradt a realitások talaján. Remek humora nemcsak a mindennapok kellemes légkörét teremtette meg, hanem az igazán nehéz helyzetekben is jól működött: harag és sértődöttség nélküli megoldást hozott. Amolyan „beszélgetős” vezető volt. Nem kemény előírásokkal, kilátásba helyezett szankciókkal, utasítások rendszerével tartott rendet. Inkább inspiratív egyéni vagy csoportos beszélgetéseket, megbeszéléseket folytatott az aktuális feladatokról, a továbblépés lehetőségeiről. Rendszeresen figyelemmel

kísérte valamennyi munkatársa tevékenységét, őszintén és egyszerűen fejezte ki elismerését. A hibákat, tévedéseket sem hagyva szó nélkül, a kiút megtalálásához is alternatívákat kínált.

Amikor Solt Ottília, a rendszerváltás utáni első szabadon választott parlament

egyik jelentős SZDSZ-es politikusát a '90-es években egy riportban arról kérdezte a Magyar Nemzet újságírója, hogy sok munkahelye közül hol érezte magát a legjobban, azt válaszolta,

hogyan a Fővárosi Pedagógiai Intézetben: ott az értelmiségi létnek megfelelő körülmények között tudott dolgozni, senki nem akadályozta kutató munkájában, és eredményeit szabadon publikálhatta a *Budapesti Nevelőben*, az intézet folyóiratában. De a Magyar Pedagógiai Társaságnak a 100 éves intézetet köszöntő emlékülésére összeállított ünnepi kiadványában is meleg hangú írásokkal emlékeznek erre a harcos, de termékeny és sikeres időszakra az intézet hajdani munkatársai.⁷

Kaján László nyugdíjba vonulását követően ismét sűrűn követték egymást a vezetők. Közülük feltétlenül meg kell emlékeznünk Szebenyi Péterről, az intézet tudós igazgatójáról, aki 1992 és 1997 között vezette a Fővárosi Pedagógiai Intézetet. Ez az időszak ugyanis az intézet háború utáni fénykorának szerves része. Kiemelkedő teljesítménye az első nemzeti alaptanterv⁸ munkálatainak befejezése, implementáció-

⁷ Csillag Ferenc (2012, szerk.): *100 éves a Mérei Ferenc Fővárosi Pedagógiai és Pályaválasztási Tanácsadó Intézet. Ünnepi kiadvány a Magyar Pedagógiai Társaság rendezésében megtartott évfordulós emlékülés tiszteletére*. Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest.

⁸ Az első nemzeti alaptanterv tudományos igényű fejlesztő munkálatai és implementációja csaknem 10 éven át, 1989-től 1998-ig tartott, dr. Báthory Zoltán, dr. Ballér Endre és dr. Szebenyi Péter, illetve egy rövid időszakban dr. Nagy József irányításával. A befejező munkálatokat Szebenyi Péter vezette. A különböző műveltségi területek munkabizottságaiban az intézet munkatársai a kezdetektől aktív szerepet vállaltak.

jának szakmai támogatása az intézet munkatársainak bevonásával.⁹

A további években a vezetők rövid időszakonként váltották egymást, és az oktatásirányítás gyorsan változó elképzelései többszöri név- és szerkezetváltásra is kényszerítették az intézményt. Tevékenységi köre szűkült, elvesztette korábbi szerepét a főváros oktatásügyének szakmai támogatásában, gazdag szolgáltatásaiból alig maradt valami. Jó lenne tudni, hogy lesz-e ismét békeidő a falai között, és megélhet-e még újabb jubileumokat is!

Kereszty Zsuzsa „Nem vagyunk mi olyan nagy urak!”

(Kaján Lászlóra emlékezve)

Szakmai szocializációm az ő segítségével, kisugárzásában, szerető bírálati közegében zajlott. „Nem írom alá, ha nem tanuli (sic) meg a formákat” – írta egyik fogalmazványomra, s ügyelni kezdtem a formára is.

„Ez lesz a legszebb könyv, amit erről a témáról írtak” – jegyezte fel összetéveszthetetlen szálkás betűivel egy kéziratra, amellyel hónapokig kínlódtam, és szorongva tettem az asztalára. Ettől a megjegyzéstől kezdve volt bátorságom számomra fontos szakmai kérdésekről írni.

Veleszületett derű lengte körül, s valamiféle mindenkinek megelőlegezett szeretet, amely a számomra kevésbé rokonszenves kollégákban is az értékeket csillantotta meg.

Plebejus méltósággal „dörgött”, ha úgy érezte, a vezető szakfelügyelők bármelyike csak árnyalatnyit is visszaélt a pozíciójával. „Nem vagyunk mi olyan nagy urak, hogy bárkit is megvárakoztassunk!” – így kezdte az egyik értekezletet, látva, hogy egyikünk ajtaja előtt egy tanár várakozik.

Nagyon különböző társadalmi közegekből indultunk, mégis pontosan tudtuk, hogy hiteles a másik. Neki még azt is elhittem, hogy annak idején helyesnek lehetett látni a „kékcédulás” választást, ő pedig elnézte nekem, hogy a marxizmus meg se érintett.

Legnagyobb értéke talán az a dinamizmus volt, amely alkotásra serkentette az általa vezetett szakembercsapatot. Ebben az időben épültek iskolai úszómedencék az eredetileg sertéshizlaló fölé tervezett óriás-sátrak alá, készültek egész osztály foglalkoztatására alkalmas kémiai kísérleti eszközök, ekkor született a napközi szabadidő-pedagógia, indult a klubnapközi és az iskolaotthon, éledt újjá Budapesten, majd országosan a globális írástanítás, épült ki a nevelési tanácsadók hálózata. Mindegyik program mögött a Fővárosi Pedagógiai Intézet egy-egy munkatársának szakemberek csapatát összefogó, irányító, kanalizáló munkája állt.

Az intézet munkatársai közül többen évtizedek múlva is, újra és újra találkozunk vele. Élveztük a humorát, jó volt együtt lenni, visszaidéződött az a kegyelmi idő, amelyben együtt dolgoztunk. Egy ilyen alkalommal derült ki az is, hogy az intézet szellemi hagyatéka javát képező könyveket, tanulmányokat évről évre meg-

⁹ Joggal vehető fel az utolsó „töredék” (az *Ananykor* c. fejezet) korábbiaknál jóval szubjektívebb megközelítése. Mentségül szolgáljon, hogy az intézet ezen időszakának neveléstörténeti feltárása és értékelése még nem történt meg. Így ez a rész elsősorban az intézet munkatársaként eltöltött 25 év személyes tapasztalataira, valamint a kollégákkal és pályatársakkal folytatott beszélgetésekre, az ő visszaemlékezéseikre és a Magyar Pedagógiai Társaság két rendezvényének (100 éves a Fővárosi Pedagógiai Intézet, illetve Emlékkülés Kaján László tiszteletére) anyagaira támaszkodva készült. Utóbbi rendezvényt 2015. október 28-án tartották.

küldte a világ egyik legnagyobb könyvtáraként számon tartott washingtoni Kongresszusi Könyvtárba.

Kaján László hagyatékát jelenleg az ELTE Tanítóképző Karának könyvtára őrzi.

Hiánya jelen van.

Nagy Ádám „Egymásra utalva”

II. Ifjúságügyi Kongresszus

2014 októberében rendeztük meg az Összebeszélünk – I. Ifjúságügyi Kongresszust, amely a fiatalokkal foglalkozó diszciplínák és szakmák közötti diskurzust és az ifjúságügy integratív megközelítésének elősegítését szolgálta. Teret adott az ifjúságügy: az ifjúságszociológia, a pedagógia-kultúráközvetítés, az ifjúsági szociális munka, az ifjúságpolitika legújabb innovációinak bemutatására, és lehetőséget biztosított a szakpolitikák célkitűzései, a tudományos nővumok és a szakmai gyakorlat megismerésére, szembeállítására.

Az Összebeszélünk – II. Ifjúságügyi Kongresszust azon fiatalokkal foglalkozók számára hirdettük meg, akik nem csak negyvenöt percig pedagógusok, akik nem csak a munkaidejük végéig szociális munkások, akik nem csak kutatók, projektjük, szervezetük tárgyát látják a fiatalokban. A diszciplináris, generációs és határokon átnyúló kapcsolatot kívánta

kifejezni a kongresszus alcíme (*Egymásra utalva*) is.

A 150 fős konferenciának Komárom és Észak-Komárom (Komárno) adott otthont, augusztus 26–27-én.

Ferge Zsuzsa nyitóelőadásában a demokratikus, autoriter és diktatórikus rendszerekről, azokban a fiatalok szerepéről és a történelmi tapasztalatok átadhatatlanságáról beszélt.

Krémer Balázs Törésvonalak című előadása a „tanyasi varrónő” problematikáján¹ keresztül bizonyította, hogy messze nem biztos, hogy a jövő problémáinak megoldását megtalálhatjuk a múltban.

Ugyanis a fiatalok világának jelenségei alapvető változásokat sejtetnek társadalmi viszonyainkban.

Radó Péter az aktív állampolgárságra nevelés kapcsán arra hívta fel a figyelmet, hogy a jól

működő társadalommal kapcsolatos elképzeléseinek jobbára az iskolával szembeni elvárásá konvertáljuk, így a társadalmi diszfunkciókért hajlamosak vagyunk az iskolát hibáztatni. Pedig az iskola egyszerűen csak nem képes ezen ideáljainkat értelmezni.

Azaz nem az ideális társadalom működésével kapcsolatos vágyainkat kell szembesítenünk az iskolai tanítási-tanulási praxissal, hanem olyan célokat kellene megfogalmaznunk, amelyek az oktatás szereplői számára is interpretálhatók, az iskola valóságához kell igazítanunk elvárásainkat.

nem csak negyvenöt percig pedagógusok, nem csak a munkaidejük végéig szociális munkások

az iskola valóságához kell igazítanunk elvárásainkat

¹ A 21. században a gyermekvédelmi szakellátásban nevelkedett fiatal felnőttekkel kapcsolatos szakmai vízió még gyakran a „tanyasi varrónő” alakja. Lásd: Józóné Juhász Orsolya (2005): Beavatkozási lehetőségek egy lakásotthonban. *Család, Gyermek, Ifjúság*. 14. 6. sz., 44-51.

L. Ritók Nóra arról beszélt, hogy a leszakadó régiókban a szegénységmutatók kísértetiesen „összehangolódnak”. A lakhatási szegénység, a szegregált iskolák száma, az átlag alatti jövedelmek, a szakképzetlenség, az iskolai lemorzsolódás, a rossz egészségügyi állapot és még sok más negatív tényező egybeesik, és ezen nem változtatott az sem, hogy a közmunkában foglalkoztatottak száma is ezekben a régiókban a legnagyobb. Az életminőségükön ugyanis ez nem sokat változtat, sőt maga is a változtatás akadályá.

Vass Vilmos az emberiséggel egyidős kreativitásról, illetve annak a posztmodernitásban betöltött kiemelt szerepéről beszélt. Bár minden korban fontos volt a kreativitás, de mára ez vált a fejlődés motorjává. Míg korábban egy-egy nagyobb társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődés elindítója, mozgatórugója volt, mára a társadalom mindennapi működése is elképzelhetetlen a kreativitás: a problémamegoldás minősége, az ötletgazdagság, az eredetiség és a gyors reakálás nélkül.

Salamon Eszter bemutatta azokat az uniós politikákat, amelyek a konkrét ifjúságpolitikán túl is hatnak a fiatalok világára Európában, s amelyek a szigorúan vett

ifjúságpolitikán túli lehetőségeket vagy éppen veszélyeket jelentenek vagy jelenthetnek. Különösen akkor lehet gond, ha nem ismerjük ezek tartalmát, nem készülünk fel az ifjúsági érdekek képviselésére az adott területen.

A konferenciát Erdős Virág zárta saját versei felolvasásával. A *Na most akkor-t* és az *Ezt is elviszem magammal-t* többen megkönyezték.

A plenáris üléseket hét problémaelemző, majd megoldást kereső módszertani műhely egészítette ki. Volt szó az átmeneti ifjúkorból önálló ifjúsággá változó társadalmi csoport téziséről, a közösségi terek átalakulásáról, a migrációról, a vidéki fiatalok helyzetéről és a helyben tartás lehetőségeiről, az integráció nehézségeiről és útjairól, a társadalmi részvétel problémáiról és a szociálpedagógia 21. századi megjelenési formájáról: a szabadidő-pedagógusi tulajdonságokat is csillogtató ifjúságsegítőről.

(A kongresszus plenáris előadásainak írott változata és a tematikus műhelyek összefoglalói hamarosan letölthetők a www.ifjusagugy.hu honlapról, ahol egybeként hozzáférhető az első kongresszus anyaga is.)

